

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา หมายถึง พื้นที่ในจังหวัดพัทลุงทั้งหมด พื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดสงขลา ยกเว้นอำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี พื้นที่ส่วนน้อยของจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร โดยเป็นร่องรอยของเมืองพัทลุงในสมัยก่อนการเติบโตของเมืองสงขลาในพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นบริเวณหนึ่งของภาคใต้ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน เป็นรอยต่อของศาสนาพุทธกับอิสลาม มีเส้นทางเดินบกหลายทาง วัฒนธรรมการทางการเมืองท้องถิ่นบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาในช่วงสมัยใหม่ ตั้งแต่มีการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้นใน พ.ศ.2439 จนถึงพ.ศ.2534 (เมื่อผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ภาคใต้ ประกาศยุติการต่อสู้ด้วยอาวุธอย่างเป็นทางการที่จังหวัดพัทลุง) เป็นระยะที่รัฐไทยแผ่ขยายลงมาทางภาคใต้ ตามกระบวนการ “ทำให้ทันสมัย” โดยไม่ยอมให้กลุ่มผู้ปกครองแบบเก่ามีอำนาจดังที่เคยมีมา รัฐเริ่มเป็นผู้เก็บภาษีเอง มีการโยกย้ายไม่ให้ข้าราชการอยู่ติดที่ แต่การเปลี่ยนแปลงอันนี้ก็มีผลทางลบในอันที่ชุมชนเริ่มถูกกลืนโดยรัฐในการจัดการกับท้องถิ่นมากขึ้นเป็นลำดับ ทรัพยากรถูกกอบโกยไปสู่ส่วนกลางแทบจะหมดสิ้น โดยรัฐอ้างว่าสามารถจัดสรรการใช้ทรัพยากรได้ดีกว่า ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาทางการเมืองในพื้นที่ กล่าวคือ เกิดการปฏิเสธกลไกอำนาจรัฐของชุมชนและท้องถิ่นในรูปแบบที่ต่างๆ กัน นับตั้งแต่การเกิดโจรเล็กโจรน้อย ชุมโจร ไปจนถึงการเป็นพื้นที่สีแดงของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ในช่วงของการแผ่ขยายลงมาของอำนาจรัฐ นอกจากมีการ โยกย้ายข้าราชการแล้ว ยังมีกรอพยพคนจากพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดหนองคาย และสกลนคร เข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในจังหวัดพัทลุงกว่า 705 ราย¹ อีกด้วย

คนญวน หรือคนเวียดนาม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในอุษาคเนย์ ซึ่งมีวัฒนธรรมและภาษาพูดเป็นของตนเอง แม้ภาษาเขียนในยุคแรกจะได้รับอิทธิพลจากภาษาจีน แต่ต่อมาก็ได้มีการพัฒนาภาษาเขียนแบบเวียดนามขึ้นมาใช้ และแม้ว่าประเทศเวียดนามจะถูกยึดครองโดยชนชาติอื่น ทั้งจีนและชาติตะวันตก คือฝรั่งเศส กับสหรัฐอเมริกา มาจนกระทั่งปี พ.ศ.2518 แต่หลังจากนั้น เวียดนาม

¹ คำสั่งกระทรวงมหาดไทย อ้างใน “ญวนอพยพกับความมั่นคงภายใน” พ.ศ.ท.วิชาญ จำปีศรี.วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.ไม่ระบุปีที่พิมพ์ หน้า 49-50

ก็ได้รวมชาติ และประกาศตัวเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาค
อุษาคเนย์อย่างถูกต้อง และสมควรได้รับเกียรติเช่นทุกประเทศเคยได้รับ

อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ประเทศเวียดนามได้ถูกยึดครองโดยมหาอำนาจ
ต่างชาตินั้น ประชาชนชาวเวียดนามผู้รักชาติล้วนถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ด้วยการปราบปราม ขับ
ไล่ และช่วงชิงทรัพยากร จนต้องหลบหนีภัยคุกคามออกนอกประเทศ ทิ้งไปเพื่อตั้งหลักแหล่งที่อยู่ใหม่
และบ้างก็ไปเพื่อตั้งหลักกลับมาต่อสู้กับผู้รุกราน โดยในบรรดาผู้ที่จากประเทศเวียดนามไปเพื่อตั้งหลัก
ต่อสู้อย่างยาวนานกว่า 40 ปี ที่เรารู้จักกันดี ก็คือประธานาธิบดีโฮจิมินห์² ผู้ประกาศเอกราชให้กับ
ประเทศเวียดนามนั่นเอง

ในช่วงระยะเวลาของการหลบหนีและการต่อสู้เรียกร้องเอกราช ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่
อยู่ในภูมิภาคใกล้เคียงกัน ทำให้ไทยกลายเป็นพื้นที่หนึ่งที่ต้องรองรับผู้อพยพชาวเวียดนามเข้าไปใน
ความดูแล ซึ่งบทบาทดังกล่าวไทยได้ดำรงในหลักการให้ความช่วยเหลือผู้อพยพชาวเวียดนามมา
ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา³ กระทั่งคนญวนในรุ่นนั้นได้กลืนกลายเป็นคน
ไทยไปหมด

ต่อมา นับตั้งแต่สมัยปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งตรงกับยุคสมัยของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คนญวนอพยพจำนวนมากได้เดินทางออกจากเวียดนาม
มายังประเทศไทย เพื่อหลบหนีการปกครองของฝรั่งเศส ในช่วงยุคของการล่าอาณานิคม ซึ่งใน
ขณะนั้นมีแต่ประเทศไทยเพียงแห่งเดียวในภูมิภาคที่รอดพ้นจากการสูญเสียอำนาจภายใน
ราชอาณาจักร และก่อตั้งขึ้นเป็นรัฐชาติสยาม อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมี
นโยบายที่เปิดกว้างในการรับผู้อพยพ โดยเฉพาะต่อชาวญวน ถึงกับมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการลด
ส่วยถึง 2 ครั้ง ด้วยทรงเห็นว่าเป็นผู้หนีร้อนมาพึ่งเย็น และให้ถือเอาชาวญวนอพยพในสยามเป็น
“ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน” ของพระองค์ ไม่ต้องนับเป็นชาวต่างชาติจึงทำให้ต่อมามีชาวญวนอพยพเข้า
มายังประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งถึงก่อนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2

² โฮจิมินห์ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการกู้ชาติเวียดนาม ได้จัดตั้งกองกำลังเวียดมินห์ขึ้น เพื่อทำการสู้รบกับฝรั่งเศส ปลดปล่อยเวียดนาม
เป็นเอกราช และสถาปนาเวียดนามเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งภายหลังโฮจิมินห์ได้ประกาศเอกราชของเวียดนาม ณ
จัตุรัสบาตินห์ กรุงฮานอย ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ.2488 ช่วงก่อนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ไม่นาน ก็เกิดการต่อต้านจากฝรั่งเศส
และนำไปสู่การกวาดล้างครั้งใหญ่ อย่างไรก็ตาม ประชาชนชาวเวียดนามยังยึดเอาวันที่ 2 กันยายน ของทุกปีเป็นชาติมาจนถึงบัดนี้

³ รัชญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin.เหวียดเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม.กรุงเทพฯ:ศรีบูรณาคอมพิวเตอร-
การพิมพ์, 2548 หน้า 12

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ผลปรากฏว่าฝรั่งเศสได้กลับเข้าไปยึดเวียดนามอีกครั้ง และได้ปราบปรามผู้ที่ต่อต้านอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะกรณีเหตุการณ์ทำแซกในฝั่งลาว เหตุการณ์ในครานั้นทำให้เกิดการอพยพครั้งใหญ่ที่สุดมายังฝั่งไทย และรัฐไทยภายใต้การนำของ ปรีดี พนมยงค์(พ.ศ.2489) ก็ได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมตามสามารถ ด้วยเหตุที่ผู้นำของไทยเองเป็นเสรีไทย ซึ่งเคยร่วมมือกับกองกำลังกู้ชาติเวียดนามในการขับไล่ฟาสซิสต์ญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และไม่สนับสนุนให้ชาติตะวันตกเข้ามาบูรณาการประเทศเพื่อนบ้าน

แต่เมื่อเกิดการล้มมือในการปกครองเวียดนามใต้ ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้ที่เดียนเบียนฟู จนทำให้ต้องมีการลงนามในสนธิสัญญาเจนีวา ในปี พ.ศ.2497 และสหรัฐอเมริกาซึ่งเกรงกลัวภัยคอมมิวนิสต์จะลุกลามเป็นโดมิโนหากยอมให้มีการเลือกตั้งในเวียดนาม แล้วพรรคคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะ สหรัฐอเมริกาจึงเข้าไปรับช่วงการปกครองเวียดนามใต้ต่อจากฝรั่งเศส โดยไม่ยอมให้มีการเลือกตั้งขึ้น พร้อมกับมีการทำสงครามที่ไม่ได้ประกาศ โดยอาศัยประเทศไทยเป็นฐานทัพ อากาศในการที่สหรัฐอเมริกาจะบินเข้าไปถล่มเวียดนามเหนือ และลาว

เมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทอยู่ในภูมิภาค โดยได้ไทยเป็นพันธมิตร รัฐบาลไทยและซีไอเอของสหรัฐก็ได้พยายามสร้างภาพปีศาจคอมมิวนิสต์ขึ้น เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการทำสงครามเวียดนาม ซึ่งการโฆษณาชวนเชื่อในครั้งนั้นนับว่าประสบความสำเร็จมาก เพราะมีคนสมัครเข้าร่วมรบในเวียดนามเกินจำนวนที่จะรับจนถึงขนาดมีพระสงฆ์อาสาจะเข้าไปร่วมรบในเวียดนามด้วย และเมื่อเวียดนามเหนือซึ่งปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ถูกทำให้เป็นปีศาจร้าย คนเวียดนามอพยพ หรือคนญวนที่อาศัยอยู่ในไทย จึงได้รับผลกระทบจากการโฆษณาชวนเชื่อดังกล่าวอย่างยากจะหลีกเลี่ยง ทั้งโดยความเกลียดชังจากคนไทย และโดยนโยบายของรัฐไทยที่เข้มงวดขึ้น เช่น การจำกัดพื้นที่และจำกัดอาชีพ รวมถึงการยึดคืนสัญชาติ⁷ นอกเหนือจากนโยบายดังกล่าวแล้ว รัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังได้จับเอาบรรดาแกนนำชาวนญวน ที่คาดว่าได้พยายามให้ความช่วยเหลือเวียดนามเหนือ ส่งไปอยู่ในพื้นที่ห่างไกล คือจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสุราษฎร์ธานีดังได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว

⁴ เฟื่องอ้าง, ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin. หน้า26-30

⁵ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวศรพันธุ์.สงครามเวียดนาม สงครามกับความจริงของประเทศไทย.กรุงเทพฯ:โครงการจัดพิมพ์คบไฟ,2549 หน้า 60

⁶ อ้างแล้ว,ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin.เหวียดเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม,หน้า 71

⁷ สมิหรา จิตตลดากร.การประเมินผลกระทบของนโยบายญวนอพยพ.กรุงเทพฯ:คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง,2534 หน้า 5

นโยบายของรัฐในครั้งนั้น เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มีชาวญวนอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของไทย ทั้งยังเป็นการไปโดยไม่สมัครใจ ส่วนเหตุที่ว่าทำไมรัฐบาลจึงเลือกพื้นที่ 2 จังหวัดดังกล่าวเป็นเขตจำกัดพื้นที่ของแกนนำชาวญวนเหล่านั้นนั้น เหตุผลหนึ่งมาจากความห่างไกลเขตริมแม่น้ำโขง ทำให้แกนนำเหล่านี้ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือเวียดนามเหนือได้⁸ ส่วนอีกเหตุผล น่าจะมาจากทัศนคติของคนในรัฐบาลต่อพื้นที่ปักษ์ใต้ของไทย ซึ่งนิยมส่งบุคคลที่มีปัญหาในพื้นที่อื่นเข้าไปอยู่ในพื้นที่ปักษ์ใต้ เช่น ข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย และกลุ่มแกนนำญวนอพยพกลุ่มนี้

ทัศนคติดังกล่าว นับเป็นปัจจัยสำคัญของการกำหนดแนวทางการพัฒนาในภูมิภาคนี้ เนื่องด้วยรัฐส่งคนที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่าเกณฑ์ลงไปในพื้นที่ จึงไม่สอดคล้องกับการพัฒนา และยังมีเหตุการณ์อื่นๆ อีกมาก เช่น เหตุการณ์ดังแดง ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐ ได้ฆ่าแล้วเผาประชาชนไปกว่า 3,008 ศพ ในพื้นที่ตลอดแนวเทือกเขาบรรทัด ด้วยข้อหาว่ากระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ โดยไม่มีการสอบสวนในชั้นศาล หรือแม้แต่เหตุการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่ยังเป็นปัญหายาวนานจนปัจจุบัน ก็คาดว่ามีสาเหตุอย่างหนึ่งมาจากการที่รัฐส่งคนไม่มีคุณภาพเข้าไปทำงานปกครองในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

ในกรณีศึกษาเรื่องญวนอพยพในพื้นที่ปักษ์ใต้นั้น เนื่องจากภายหลังกฎหมายที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้อพยพแกนนำคนญวนจำนวนหนึ่งไปไว้ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพัทลุงแล้ว ต่อมา เมื่อเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้สามารถรวมประเทศกันได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2518 ก็ทำให้มีคนญวนอีกจำนวนหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในเวียดนามใต้ และไม่ยอมรับแนวทางของการปกครองในระบบคอมมิวนิสต์ ได้พยายามเดินทางออกจากประเทศโดยทางเรือ อย่างที่เรารู้จักกันในนาม “เรฟูจี” เข้ามาขึ้นฝั่งหลายแห่งในประเทศไทย โดยเฉพาะที่ฝั่งจังหวัดสงขลา และนครศรีธรรมราช โดยส่วนใหญ่ต้องการอพยพต่อไปยังประเทศที่ 3 ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และออสเตรเลีย คนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเพียงช่วงสั้นๆ จึงไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ กับสังคมไทย

กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนญวนเมื่อถูกส่งไปอยู่ในเขตที่รัฐจำกัดพื้นที่ในภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดพัทลุงนั้น ตอนแรกคนกลุ่มนี้ถูกส่งไปอยู่ในสถานกักกัน ซึ่งเรียกกันว่าสถานกักกันบ้านควนภูฏ⁹ ต่อมาไม่นานจึงปล่อยให้ทำมาหากินอย่างอิสระแต่ก็อึดคั่งทั้งโดยสภาพพื้นที่และความเป็นอยู่ โดยในระยะแรกเริ่มนั้น ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่รวมกันเป็นลักษณะค้ายสลัมในบริเวณพื้นที่หน้าวัดคูหาสวรรค์ อย่างไรก็ตาม ด้วยน้ำอดน้ำทนเป็นเลิศก็ทำให้คนญวนอพยพค่อยๆ

⁸ อ้างแล้ว, รัชนีญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin. เหวียดเกี้ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม, หน้า 70

⁹ จากคำบอกเล่าของครอบครัวชาวเวียดนามในจังหวัดพัทลุง

สร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาเป็นลำดับ กระทั่งสามารถเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่ ได้รับสัญชาติในรุ่นบุตร และกลายเป็นผู้กว้างขวางในพื้นที่ จนเมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร มีประกาศคณะปฏิวัติในปี พ.ศ. 2515 การควบคุมชาวญวนอพยพจึงกลับมาเข้มงวดอย่างมาก โดยมีการยึดคืนสัญชาติ จำกัดอาชีพ และกำหนดเขตควบคุมอย่างเข้มงวด ผู้ใดกระทำผิด เช่น ไม่ได้ไปรายงานตัวตามเวลาที่กำหนด หรือออกนอกพื้นที่โดยไม่แจ้งให้ทราบ ก็จะถูกส่งต่อไปยังคุกลาดบัวขาว จ.นครราชสีมาโดยทันที ทำให้คนญวนอพยพมีความเข็ดขยาด และเป็นช่องทางให้เจ้าหน้าที่นอกกริตหาทางเอารัดเอาเปรียบ คนกลุ่มนี้ได้โดยเสมอๆ

แม้ภายหลังที่ไทยได้เปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามในปี พ.ศ.2519 คนเวียดนามอพยพในประเทศไทยก็ไม่ได้รับอานิสงส์จากนโยบายดังกล่าวมากนัก สถานการณ์ภายในประเทศไทยกลับยิ่งแย่ลงเมื่อรัฐบาลของนายธานินทร์กรัยวิเชียรสร้างภาพปีศาจคอมมิวนิสต์ตามทฤษฎีโดมิโนของสหรัฐอเมริกาขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง โดยเฉพาะต่อกรณีที่ว่าคอมมิวนิสต์จะเข้ามาล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจอันเข้มแข็งยิ่งของชาติในเวลานั้น (โดยเฉพาะตั้งแต่หลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นต้นมา) ยิ่งเมื่อหนังสือพิมพ์ดาวสยาม ได้เสนอภาพฉากหนึ่งของการแสดงละครบริเวณลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นภาพนักแสดงคนหนึ่ง กำลังถูกแขวนคอ เลียนแบบการที่แกนนำแรงงาน 2 คนถูกแขวนคอที่จังหวัดนครปฐม เนื่องจากคัดค้านการกลับมาไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งลี้ภัยการเมืองไปในปี พ.ศ.2516 แต่ได้ถูกหนังสือพิมพ์ชี้ขึ้นไปว่ากลุ่มนักศึกษาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ เจตนาเลือกเอาคนที่มีใบหน้าคล้ายองค์รัชทายาท และมีการกล่าวหาว่าพวกนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ และที่สำคัญคือการกล่าวหาว่าเป็น “ญวน” อันเป็นพลังสำคัญที่จะนำไปสู่ความหมายของพวกคอมมิวนิสต์ที่ต้องการโค่นล้มราชบัลลังก์ ทำให้กลุ่มผู้จงรักภักดีโกรธแค้น จนกระทั่งเกิดการล้อมปราบอันน่าสลดหดหู่ ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเช้าวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 หรือที่เรียกกันว่า “วันฆ่านรกพิราบ”

สถานภาพของคนญวนอพยพในประเทศไทยเริ่มดีขึ้น ก็ภายหลังจากที่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ประกอบกับสงครามเย็นสิ้นสุดลงจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี พ.ศ.2534 และการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา ทำให้เริ่มมีการอนุมัติให้สัญชาติไทยต่อชาวญวนอพยพ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2535¹⁰ ในจังหวัดที่อยู่ในเขตควบคุม โดยครั้งแรกรัฐได้อนุมัติสัญชาติให้เวียดนามอพยพในชั้นหลานจำนวน 2,962 คน และในจำนวนนี้มีคนเวียดนามอพยพในภาคใต้ของไทย ได้สัญชาติ 17 คน ซึ่งยังมีการทยอยอนุมัติให้สัญชาติแก่คนเวียดนามอพยพต่อมาเรื่อยๆ จนถึงข้อมูลในปี พ.ศ.2547 พบว่ามีการอนุมัติให้สัญชาติ

ไทยแก่ชาวเวียดนามอพยพรวมแล้ว 24,914 ราย ในจำนวนนี้เป็นชาวเวียดนามที่อยู่ในเขตควบคุมทางภาคใต้ของไทย 267 ราย

ปัจจุบัน ยังมีคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และผู้ถือบัตรสถานะบุคคลต่างด้าวสัญชาติเวียดนามอาศัยอยู่ในจังหวัดพัทลุงอย่างถาวรประมาณ 20 ครอบครัว โดยส่วนใหญ่เมื่อได้สัญชาติไทยก็จะอพยพไปอยู่ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มคนญวนอพยพอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเช่นกัน แต่มีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจดีกว่า ส่วนหนึ่งอพยพไปยังกรุงเทพมหานคร อีกส่วนก็กลับไปยังพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือหนองคาย และสกลนคร ส่วนกลุ่มที่ยังปักหลักอยู่ในพื้นที่เขตควบคุมจังหวัดพัทลุงนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายอาชีพ ตั้งแต่เจ้าของร้านค้าวัสดุปกรณ์การเกษตร ,เจ้าของอู่รถยนต์ ,ช่างทำเบาะ ,รับจ้างซักรีด ,ร้านขายอาหารเวียดนาม ฯลฯ

นอกจากนี้ พบว่าเมื่อได้รับสัญชาติไทยแล้ว คนไทยเชื้อสายเวียดนามเหล่านี้ได้มีการกลับไปเยี่ยมบ้านที่ประเทศเวียดนาม และมีการจัดงานพบปะกันทุกปีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ส่วนในปีที่มีวาระพิเศษจะจัดงานชุมนุมกันที่กรุงเทพมหานคร ภายในบริเวณสถาบันปรีดี พนมยงค์ ผู้ซึ่งชาวเวียดนามอพยพถือว่ามีส่วนช่วยสนับสนุนการกู้ชาติ โดยชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดพัทลุงหลายครอบครัวจะเดินทางไปร่วมงานดังกล่าวด้วย¹¹ และเกิดการแต่งงานย้ายเข้า-ย้ายออก ซึ่งในทางหนึ่งได้ทำให้อัตลักษณ์ของความเป็นเชื้อชาติเวียดนามกลับมาเข้มข้นขึ้น โดยผ่านทาง การเรียนรู้จากคู่แต่งงานที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีความเป็นชาตินิยมอยู่สูงนั่นเอง

กล่าวได้ว่านับตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อพยพแกนนำชาวเวียดนามลงไปในเขตจังหวัดควบคุมทางภาคใต้ คนส่วนใหญ่ก็แทบจะขาดจากความรับรู้ถึงคนเวียดนามกลุ่มนี้อีกเลย ทั้งที่คนกลุ่มนี้มีตัวตน และพยายามสร้างตัวตน เช่น การร่วมกันบริจาคเงินสร้างประตูวัดคูหาสวรรค์ ซึ่งเป็นพระอารามหลวงของจังหวัดพัทลุง การร่วมกันบริจาคเงินช่วยเหลือสาธารณะประโยชน์ในนามกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จึงมีความน่าสนใจว่าในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและนโยบายที่รัฐไทยใช้ต่อคนญวนอพยพ โดยผ่านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นอีกต่อ และผ่านทางทัศนคติที่ถูกปลูกฝังขึ้นกับคนไทยท้องถิ่น ได้มีผลทำให้คนญวนในจังหวัดพัทลุงมีการปรับเปลี่ยน กลืนกลาย หรือพยายามปรับตัวเข้ากับสังคมท้องถิ่นอย่างไร และมีความสำคัญกับท้องถิ่นเช่นไรในปัจจุบัน ซึ่งในการศึกษานี้ นอกจากจะทำให้เกิดองค์ความรู้เรื่องการเมืองของคนญวนในจังหวัดพัทลุงแล้ว จะได้ช่วยให้เข้าใจถึงลักษณะจำเพาะของวัฒนธรรมคนท้องถิ่นลุ่มทะเลสาบสงขลา ที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่อคนญวนอีกด้วย

¹¹ คำบอกเล่าของครอบครัวชาวเวียดนามในจังหวัดพัทลุง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐอันเกี่ยวข้องกับ ชาวเวียดนามอพยพทั้งระดับมหภาคและระดับท้องถิ่น
2. เพื่อประเมินโลกทัศน์ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวเวียดนามอพยพผู้เป็น “คนนอก” กับชาวไทยท้องถิ่นผู้เป็น “คนใน” ซึ่งมีความผันแปรตามยุคสมัย
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดพัทลุงกับชนกลุ่มน้อยในท้องถิ่นอื่นๆ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เข้าถึงเหตุ ปัจจัย ที่ส่งผลต่อการปรับตัวของ คนญวนในจังหวัดพัทลุง
2. ได้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “คนญวน” ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดพัทลุง
3. ได้เป็นแนวทางเพื่อที่จะเรียนรู้และเข้าใจ คนญวนอพยพในพื้นที่อื่นๆ หรือผู้อพยพกลุ่มอื่นๆ ในท้องที่อื่นๆ ของประเทศไทยต่อไป

1.4 คำนิยามศัพท์

ญวน หมายถึง คนเชื้อสายเวียดนามที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ทั้งสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยผู้ที่อยู่ก่อนจะเรียกว่า “ญวนเก่า” ส่วนผู้ที่อพยพมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกว่า “ญวนใหม่”

อง เป็นคำที่ใช้เรียกคนเวียดนาม แปลว่านาย

พื้นที่ชายขอบ หมายถึง พื้นที่ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางของการพัฒนา ทำให้ขาดความเหลียวแลและอำนาจรัฐเข้าไปไม่ถึง คงใช้อำนาจอิทธิพลในการดูแลกันเอง โดยสร้างกติกาขึ้นมาแบบเฉพาะ

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้จะประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1.5.1 การวิจัยเอกสาร

1.5.2 การวิจัยภาคสนามในพื้นที่จังหวัดพัทลุง

1.6 การวิจัยเอกสาร

เอกสารที่นำมาใช้ในการวิจัย เฉพาะในส่วนเอกสารภาษาไทยนั้นแบ่งได้เป็น 2 ยุค คือยุคที่ไทยยังมีอคติต่อเวียดนาม กับยุคที่เริ่มกระชับความสัมพันธ์อันดีต่อกันแล้ว ซึ่งค้นคว้าจาก เอกสารราชการ หนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ในส่วนเอกสารต่างประเทศจะใช้เอกสารภาษาอังกฤษเป็นหลัก

นอกจากนี้ จะได้ใช้หลักฐานภาพถ่ายเก่าที่ปรากฏและมีหลักฐานอยู่ในอดีต ตลอดถึงภาพถ่ายที่ถ่ายขึ้นใหม่โดยผู้ศึกษาในปัจจุบันประกอบกัน

แหล่งข้อมูลเอกสารที่ค้นได้ เช่น จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ สถาบันทักษิณคดีศึกษา และจากสมุดบันทึกของชาวเวียดนามอพยพ

1.7 การวิจัยภาคสนามในพื้นที่จังหวัดพัทลุง

มีรายละเอียดของกระบวนการดังนี้

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ศึกษาเป็นสมาชิกในชุมชนที่มีความรู้เรื่องชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในชุมชนอยู่ก่อนแล้ว และได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมของชาวเวียดนามอพยพเช่นวันนัดพบของชาวเวียดนามอพยพทั่วประเทศไทย การเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่จังหวัดพัทลุง และร่วมรับประทานอาหารที่ปรุงโดยฝีมือของชาวเวียดนามอพยพ ภายใต้วิถีชีวิตปกติ

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept Interview) ผู้ศึกษาใช้เทคนิควิจัยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้เข้าใจประวัติชีวิต ของชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดพัทลุง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชะตากรรมส่วนบุคคล และสภาพความเป็นอยู่อันเกี่ยวข้องกันนโยบายของรัฐ ตลอดจนการถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2496 ถึงปัจจุบันซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วยชาวเวียดนามอพยพรุ่นบุตร รุ่นหลาน และชาวบ้านในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ครู พระสงฆ์ เป็นต้น

3. การสังเกตทั่วไป (General Observation) เป็นเทคนิคที่ใช้มากในช่วงต้นของการวิจัย เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายเวียดนามตั้งหลักแหล่งอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย มิได้อยู่เป็นชุมชนเช่นอดีต รวมถึงความที่คนเหล่านี้ไม่คุ้นชินกับการถูกสำรวจ หรือสัมภาษณ์ และมีอคติกับคนที่คาดหมายว่าเป็นตัวแทนของรัฐ เพราะมักจะถูกรีดนาทาเร้นมาตั้งแต่อดีต การสังเกตในลักษณะนี้ นอกจากทำให้ได้เห็นชีวิตคนไทยเชื้อสายเวียดนามโดยคร่าว ยังช่วยในการกำหนดจุดทำแผนที่เพื่อการวิจัยต่อไปอีกด้วย

4. การสำรวจประชากร (Field Censuses) ผู้ศึกษาใช้เทคนิควิจัยดังกล่าวเพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับประชากร ซึ่งต้องขอความร่วมมือจากคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ และหน่วยงานราชการต่างๆ ด้วย

1.8 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ

1.9 ขอบเขตของการศึกษา

1.9.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยชิ้นนี้เน้นศึกษาคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นหนึ่งใน 13 จังหวัดควบคุมที่อนุญาตให้ชาวเวียดนามอพยพในอดีตสามารถอยู่อาศัยได้

1.9.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาถึงการอพยพเข้ามาของคนเวียดนามยังสยามตั้งแต่ก่อนรัฐชาติ สมัยรัฐชาติ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยจากส่วนนี้ไปจะมุ่งศึกษาถึงนโยบายของรัฐที่ส่งผลถึงคนเวียดนามอพยพในประเทศไทย โดยเฉพาะต่อคนเวียดนามอพยพในจังหวัดพัทลุง นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2496 ถึงปัจจุบัน รวมถึงการปรับตัวของคนเวียดนามอพยพเข้ากับคนท้องถิ่นจังหวัดพัทลุง ภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ ที่รัฐกำหนด และลักษณะจำเพาะของพื้นที่